

॥ श्रीः ॥

मीमांसासारसङ्ग्रहः

श्रीशङ्करभट्टकृत ।

वाराणसेयसेंट्रलहिन्दूकालेजसम्बन्धिरणवीरसंस्कृतपाठ-
शालायां वेदान्तशास्त्राध्यापनपदमलङ्कुर्वाणेन द्राविड-
श्रीलक्ष्मणशास्त्रिणा परिशोधितः ।

काश्याम्

विद्याविलासनाम्नियन्त्रालये, हरिदासगुप्तेन,
मुद्रयित्वा प्रकाशितः ।
सन् १९०४ ईस्वी
वैक्रम संवत् १९६१
शुभम् ।

॥ श्रीगुरुः शरणम् ॥

भूमिका ।

अस्ति पूर्वमीमांसाशास्त्रं नाम वेदवाक्यार्थतत्त्वावधारणापेक्षितन्यायकलापसन्दृब्धं सर्वदर्शनशीर्षण्यतया पुरस्क्रियमाणं महर्षिजैमिन्याचार्यस्य सर्वस्वभूतमिति सर्वसम्प्रतिपन्नोऽयमर्थः ।

न जातु जैमिनीयन्यायावतारमन्तरा केचिदपि वेदवाक्यानां वाक्यान्तराणाञ्च सामञ्जस्यमुपपादयितुमीशते इति भवति सर्वेषां तत्तदपेक्षितांशव्याकरणायैतदपेक्षेत्येतदपि न परोक्षं शास्त्ररसिकानाम् । तदेवमतिप्रामाणिकमौपनिषदानामपि स्वापेक्षितवाक्यार्थनिर्धारणविधाववश्याभ्यर्हिततया सर्वेभ्यः समुत्कर्षशालि मीमांसादर्शनं शबरस्वामिप्रभृतिभिराचार्यैर्भाष्यादिनिबन्धप्रणयनद्वारा सुविवृतमप्यतिविस्तरतयाऽत्यन्तदुरूहार्थजटिलतया चाऽनाघ्रातमीमांसागन्धानां ततः कथमप्युपकारलेशमसम्भाव्य केवलमापाततस्तत्तदधिकरणगतप्रधानविषयकथनमात्रेणैवैतच्छास्त्रप्रतिपाद्यमर्थजातं मनस्याकलय्य क्रमेणैतच्छास्त्रे प्रविविक्षूणां सुखावबोधायातिसङ्क्षेपेण* सर्वाण्यधिकरणान्यतिसरलैः पद्यैः सङ्कलयन् प्रणिनाय मीमांसासारसङ्ग्रहं नाम प्रकरणं विद्वदग्रेसरः श्रीमान् शङ्करभट्टः ।

तमिमं ग्रन्थमुपदर्शितरीत्या विषयसूचनिकामुद्रया सर्वजनोपयोगिनमवधार्य मुद्रणद्वारा प्रचिकाशयिषुश्चौखम्बासीरीजपुस्तकावलीकार्यसम्पादकः श्रीयुतहरिदासगुप्तः पुस्तकावल्यां संयोज्य प्रकाशयितुमुदयुङ्क्त । आसादितवांश्चायं नानाविधदुर्लभग्रन्थसम्पादनरासकात्काशिस्थसुप्रसिद्धश्रीयुतश्रेष्ठिगोविन्ददासमहाशयात्पुस्तकमेकम् । अथाहं तदीयप्रार्थनयैतत्संशोधने प्रवृत्तो मदीयपुस्तकमपि पाठभेदनिर्धारणायोपयोज्य पुस्तकद्वयसाहाय्यात्सम्पादितशोधनकार्यः प्रार्थये विपश्चिद्वरान् महाशयान् यदत्र प्रमादात्स्खलितानि समीकृत्योदारचरितैर्महाशयैर्विधेयो मयि प्रसाद इति शम् ।

आश्विनकृष्ण १० बुधे संवत् १९६०	}	जटापाठ्युपनामको लक्ष्मणशास्त्री द्राविड

---

* यद्यपि लोके जैमिनीयाधिकरणानि सहस्रसङ्ख्याकानीति प्रसिद्धिस्तथाऽपि तानि सङ्गण्यमानानि न तावतीं संख्यामासादयन्ति परं भाष्य-वार्तिक- शास्त्रदीपिका-धिकरणरत्नमाला-दिनिबन्धपरिदर्शितविषयवर्णकादिभेदं पुरस्कृत्य कथञ्चित्सहस्रसङ्ख्यापरिपूर्तिरिति न प्रसिद्ध्युपरोधः प्रदर्शितश्चात्र प्रसङ्गतष्टिप्पण्यां मतभेदप्रयुक्तमधिकरणान्तरत्वमिति तत एव ज्ञेयम् ।

श्रीगणेशाय नमः ।

मीमांसासारसङ्ग्रहः ।

नत्वा गणेशवाग्रामगुर्वङ्घ्रीन्भट्टशङ्करः ।
सहस्रं वक्ति सिद्धान्तान् सार्द्धश्लोकशतद्वयात् ॥

	अधीतिरत्र दृष्टार्था	१
१	*धर्मेमानं च चोदना ।	२
२	धर्मो ऽर्थश्चोदनागम्यो	३
	न तन्मानापरीक्ष्यता ॥ १ ॥	४
	प्रत्यक्षलक्षणोक्तिश्च	५
१	स्वतः प्रामाण्यवर्णनम् ।	६
२	शब्दार्थान्वयनित्यत्त्वम्	७
३	उपवर्षमतं ततः ॥ २ ॥	८
४	निरालम्बनवादोऽथ	९
५	शून्यवादस्य दूषणम् ।	१०
६	अनुमानपरिच्छेदः	११
७	शब्दप्रामाण्यवर्णनम् ॥ ३ ॥	१२
८	प्रामाण्यमुपमानस्या	१३
९	ऽप्यर्थापत्तेश्च वर्णनम् ।	१३
१०	प्रामाण्योक्तिर(१)भावस्य	१५
११	स्फोटवादनिराक्रिया ॥ ४ ॥	१६
१२	आकृतिस्थापनं चाथा	१७

* दक्षिणपार्श्वगता अङ्काः भाष्यवार्तिकगतप्रधानविषयवर्णकादिभेदं सूत्रसूचितमुपजीव्याऽधिकरणसङ्ख्यापूर्तिरिति ज्ञापका इति ज्ञेयम् ।

(१) अभावस्य अनुपलब्धेरित्यर्थः ।

(१) भाष्यमते इदमुदाहरणम् ।

(२) वार्तिकमते इदमुदाहरणम् ।

इति प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

इति प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

---

(१) सा – गौणता ।

पादाधिकरणानां सङ्ख्या

२५—५—१९—२०

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या ६९*

अथ द्वितीयोऽध्यायः।

१ धर्मः प्रतिपदं न तु। १
२ भावार्थस्य फलार्थत्वम् २
अपूर्वं द्वारमस्ति नः॥ १८॥ ३
१ आख्यातद्वैधमिष्टं नः ४
२ प्रधानं कर्म वक्ति तत्। ५
३ गुणंकर्मापरं वक्ति ६
समार्गो गुणकर्म च॥ १९॥ ७
स्तोत्रशस्त्रप्रधानत्वम् ८
मन्त्राः स्युरभि(१)धायकाः। ९
मन्त्रलक्षणमन्त्रोक्तम् १०
लक्षणं ब्राह्मणस्य च॥ २०॥ ११
ऊहादेश्चाप्यमन्त्रत्वम् १२
ऋग्लक्षणमथोदितम्। १३
सामलक्षणमप्युक्तम् १४
यजुषां लक्षणं तथा॥ २१॥ १५
निगदानां यजुष्ट्वं स्यात् १६
परिमाणं यजुर्मनोः। १७
यजुर्भेद इषेत्वादौ १८
१ अनुषङ्गो ऽथ वर्णितः॥ २२॥ १९
२ चित्पत्यादौ चानुषङ्गो २०
व्यवाये(२)स न सम्मतः। २१

इति द्वितीयाध्यायस्य प्रथमः पादः।

---

* अधिकरणरत्नमालानुसारेणाधिकरणसङ्ख्या ४२।

(१) वि इति पु० पा०। (२) सः अनुषङ्गः।

भिन्नं शब्दान्तरात्कर्मा १
ऽभ्यासादपि कर्मभित् ॥ २३ ॥ २
विद्वद्वाक्ये ऽनुवादः स्या ३
दन्तरा यज्विधिर्मतः । ४
तथाऽऽघाराग्निहोत्रे च ५
पशुसोमवचोस्तथा ॥ २४ ॥ ६
सङ्ख्यया कर्मभेदो ऽथ ७
संज्ञया च स इष्यते । ८
गुणाच्च कर्मभेदः स्यात् ९
अग्निहोत्रे तु नास्त्ययं ॥ २५ ॥ १०
इन्द्रियार्थे दधीष्टं नः ११
कर्मान्यद्रेवतीश्रुतौ । १२
१ हीषादे र्न फलार्थत्वम् १३
२ व्यवस्था निधनेषु च ॥ २६ ॥ १४

इति द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः ।

बृहत्सामाद्यभिन्नत्वम् १
अवेष्टेर्हि भिदा मता । २
वसन्ताधानविधिता ३
दाक्षायणगुणात्फलम् ॥ २७ ॥ ४
वायव्यादौ यजिर्विधिः ५
वत्सालम्भो यजिर्न तु । ६
चरूपधाने ऽप्येवं स्यात् ७
पात्नीवतयजिर्न च ॥ २८ ॥ ८
अंश्वदाभ्यौ ग्रहावेवा ९
ग्निर्गुणो न यजिर्मतः । १०
प्रक्रियान्तरतो भेदः ११
फलसंस्कार्ययोस्तथा ॥ २९ ॥ १२
सन्निधौ कर्मभेदो ना १३
ऽऽग्नेयेऽमामा(१)त्रयुज्यपि । १४

---

(१) अमामाचयुज्यपि, आग्नेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायां भवतीत्यत्र कर्मभेदो नेत्यर्थः ।

इति द्वितीयाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

॥ इति द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥

पादाधिकरणानां संख्या

२१—१४—१४—२

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या ५१ *

सर्वसङ्ख्यैक्यं १२०

अथ द्वितीयो ऽध्यायः

इति तृतीयाध्यायस्य प्रथमः पादः ।

---

* अधिकरणरत्नमालाऽनुसारेणाधिकरणसङ्ख्या ४७ ।

१ गौण्या वृत्तेस्तथा(१)ऽस्तिता ॥ ३४ ॥ १
२ मुख्यार्थाङ्गं मनुर्लिङ्गाद् २
गौणार्थाङ्गं श्रुतेर्मतम्। ३
हविष्कृल्लक्षयेत्कालम् ४
वाग्विसर्गे तथैव च ॥ ३५ ॥ ५
सूक्तवाकेऽङ्गत्वमिष्टम् ६
विभागः सूक्तवाककं। ७
मा(२)नान्तरे प्रमा लिङ्गम् ८
श्रुतिश्च सति सम्भवे ॥ ३६ ॥ ९
भक्षमन्त्रे विभागः स्यात् १०
तृप्तिमन्त्राविभक्तता। ११
प्रस्थिता देवना नोह्या १२
तथा पात्नीवते ग्रहे ॥ ३७ ॥ १३
त्वष्टा नोह्येत तत्रैव १४
त्रयस्त्रिंशदपीदृशाः। १५
देवश्चानुवषट्कारे १६
नैन्द्राग्ने त्विन्द्रपीतवाक् ॥ ३८ ॥ १७
नानाछन्दस्ययं मन्त्रो १८
नैन्द्रे नोहो न नास्तिता। १९

इति तृतीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः।

वेदधर्मस्तूच्चतादिः १
उपांश्वाधानसाम च ॥ ३९ ॥ २
उ(३)भयश्रुति भूयस्त्वात् ३
प्रक्रिया विनियोक्त्र्यपि। ४
क्रमश्च विनियोक्ता स्यात् ५
समाख्या विनियोजिका ॥ ४० ॥ ६
१ श्रुत्या लिङ्गस्य बाधः स्यात् ७
२ वाक्यस्यापि च लिङ्गतः। ८

(१) स्वार्थादितेति पु० पा०।
(२) मानान्तरे सत्येव लिङ्गं प्रमाणं न तु निरपेक्षमित्यर्थः।
(३) उभयोः यजुः सामवेदयोः श्रुतिर्यस्य तत् भूयस्त्वान्निर्णेयमित्यर्थः।

३	वाक्यात्प्रकरणं वाध्यम्	९
४	स्थानं प्रकरणेन च ॥ ४१ ॥	१०
५	स्थानात्समाख्या वाध्या स्यात्	११
६	प्राप्तवाधस्तथेरितः ।	१२
	अहीनता च प्रकृतेः	१३
	द्विवहुप्रतिपत्तथा ॥ ४२ ॥	१४
	जाघन्युत्कर्षणं नैवो-	१५
	त्कर्षः सन्तर्दने मतः ।	१६
	नाद्ये प्रयोगे प्रवृंज्यात्	१७
	पूष्ण्युत्कृष्या प्रपिष्टता ॥ ४३ ॥	१८
	चरावेव तु सोत्कृष्या	१९
	नैन्द्रापौष्णे तु सामता ।	२०

इति तृतीयाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

	निवीतं न विधेयं स्यात्	१
	विधौ(१)तत्पुंप्रधानके ॥ ४४ ॥	२
	उपवीतं तु दर्शाङ्गम्	३
१	उपवीते विधिर्मतः ।	४
२	यज्ञोपवीतिनोनासौ	५
	पुरोदक्के विधिर्न तु ॥ ४५ ॥	६
	विधेया तूपरि धृतिः	७
	दिग्विभागो निवीतवत् ।	८
	पूर्णतादि च तद्वत्स्यात्	९
	विधिर्नानृतमित्ययम् ॥ ४६ ॥	१०
	जृम्भामन्त्रः क्रतोरङ्गम् ।	११

---

(१) मनुष्यप्रधाने कर्मणि निवीतं स्मृत्या विहितमित्यर्थः। निवीतं मनुष्याणामित्यत्रोल्लेखस्तु मनुष्यप्रधानविषयत्वाद्दैवकर्मणि निवीतमयोग्यमुपवीतं तु योग्यमिति उपवीतस्तुत्यर्थम् । अयं स्तुतिप्रकारोऽधिकरणान्ते वार्तिके प्रदर्शितः तन्त्ररत्नके च निवीतस्य स्मृत्या मनुष्यप्रधाने कर्मणि विहितत्वं स्पष्टीकृतम् तदनुसारेणाऽत्र सिद्धान्तभेदः प्रदर्शितः ।

ना(१)वगोरणवर्जनम् । १२
उदक्या भाषा हानं च १३
स्वर्णधारणमेव च ॥ ४७ ॥ १४
जयाख्येतावत्कर्माङ्गम् १५
अश्वदानेष्टिरेव च । १६
दातुः सैवेष्टिरुदिता १७
कर्माङ्गवमने यजिः ॥ ४८ ॥ १८
सा(२)यष्टृवमने कार्या १९
नाग्नेये सर्वदानता । २०
नैकस्माच्छेषकार्यं स्यात् २१
एकस्माच्चेत्तदाद्यतः ॥ ४९ ॥ २२
चतुर्धाकरणे भक्षः २३

इति तृतीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

शेषकार्यं न चाज्यतः । १
साकंप्रस्थाय्ये च तद्व(३)त् २
सौत्रामण्यां ग्रहेषु च ॥ ५० ॥ ३
तन्त्रं तत्सर्वपृष्ठायाम् ४
तन्त्रं तत्रैन्द्रवायवे । ५
१ सोमे(४)भक्षो भवत्येव ६
२ स समाख्यानिमित्तकः ॥ ५१ ॥ ७
३ उद्गातृभक्षः स्तोतॄणाम् ८
४ भक्षो ग्रावस्तुतो भवेत् । ९
५ वषट्कारो भक्षहेतुः १०
६ होमश्चाभिषवस्तथा ॥ ५२ ॥ ११
समुच्चयो भक्षणानाम् १२
व(५)षट्कर्ताऽऽदितः पिबेत् । १३
अनुज्ञाप्य च भक्षस्स्यात् १४

---

(१) क्रत्वङ्गं नेत्यर्थः ।
(२) यजमानवमने सा इष्टिः कार्येत्यर्थः ।
(३) शेषकार्यं नेत्यर्थः ।
(४) अधिकरणमालानुसारेणाऽधिकरणभेदः ।
(५) वषट्कर्ता होता आदौ पिबेत् ।

मन्त्रेण च तद्दिष्यते ॥ ५३ ॥ १५
तन्मन्त्रस्य विभागः स्यात् १६
पात्रैक्ये चोपहूतता । १७
भक्षापनेत्री याज्येष्टा १८
स्तिभिनी चमसोयजौ ॥ ५४ ॥ १९
ब्रा(१)ह्मणा दश भक्षेयुः २०

इति तृतीयाध्यायस्य पञ्चमः पादः ।

प्रकृतौ पर्णतादि च । १
साप्तदश्यं तु विकृतौ २
१ नित्यं(२)नैमित्तिकं जपेत् ॥ ५५ ॥ ३
२ काम्यं(३)तयोर्बाधकं वा ४
ऽऽधानं नेष्ट्यर्थमिष्यते । ५
न क्रत्वङ्गं तदग्न्यङ्गम् ६
इष्ट्यर्था नेष्टयो मताः ॥ ५६ ॥ ७
पशुसामान्यविध्यन्तः ८
समानो दोहयोर्विधिः । ९
ग्रहधर्माश्च सर्वार्थाः १०
रशनायूपयोस्तथा ॥ ५७ ॥ ११
ग्रहाङ्गमश्वदाभ्यार्थम् १२
चित्रिण्याद्याग्नधर्मकम् । १३
स्तिभिन्यः सोमविकृतिः १४
साम्यं प्रतिनिधौ विधेः ॥ ५८ ॥ १५
पूतिकेष्वप्येवमेव १६
संस्थानां न समो विधिः १७

इति तृतीयाध्यायस्य षष्टः पादः ।

अङ्गाङ्गिनोर्बर्हिरादिः १
फलयर्थं वचनादि च ॥ ५९ ॥ २

---

(१) राजन्यो नेतच्चमसे इति पु० पा० ।
(२) वृत्त्यनुसारेणेदम् ।
(३) भाष्यानुसारादिदम् ।

साङ्गार्थौ सौमिकी वेदिः ३
अभिमर्शमनू(१)तथा । ४
सोमाङ्गं दक्षिणा दीक्षा ५
वेदेर्यूपाङ्गता न च ॥ ६० ॥ ६
हविर्धानं देशपरम् ७
दक्षिणावत्सु चर्त्विजः ८
भिन्नाः स्युस्ते च वरणैः ९
चमसाध्वर्यवस्तथा ॥ ६१ ॥ १०
बहुश्रुतेस्ते ऽपि नाना ११
तत्रापि दश ते मताः । १२
ऋत्विग्भ्यः शमिता नान्यः १३
उपगाश्च तथा मताः ॥ ६२ ॥ १४
सोमविक्रय्यन्य इष्टः १५
स्युः सप्तदश चर्त्विजः । १६
नियता दक्षिणाभिस्ते १७
स्वामी सप्तदशो मतः ॥ ६३ ॥ १८
स(२)मानविधिताऽग्नीनाम् १९
१ सामाख्या पुंनियामिका । २०
२ तद्वा(३)धश्च विशेषेण २१
प्रशास्ता क चिदेव तु ॥ ६४ ॥ २२
चमसे ऽध्वर्युबाधो न २३
समाख्या चोदकावरा । २४

इति तृतीयाध्यायस्य सप्तमः पादः ।

१ परिक्रयः स्वामिकर्म १
२ वचनात्तु स(४)ऋत्विजाम् ॥ ६५ ॥ २
१ पुंसंस्कारा याजमानाः ३
२ वचनादृत्विजामपि । ४

---

(१) अभिमर्शमन्त्रौ साङ्गार्थावित्यर्थः ।
(२) अरुचमते वर्णकमिदम् ।
(३) पूर्वाधिकरणांश इति शास्त्रदीपिका ।
(४) अधिकरणभेदे विवादः एवमुत्तरत्राऽपि ।

१ तपश्च याजमानं स्यात् ५
२ वचनादृत्विजामपि ॥ ६६ ॥ ६
सर्वर्त्विजां हेममाला ७
ह्यार्त्विज्यं न गुणात्फलम् । ८
प्रत्यगाशीर्मन्तुर्यष्टुः ९
ह्याम्नात स्तूभयोर्मन्तुः ॥ ६७ ॥ १०
ह्व एव वाच्यः क्लृप्तीश्च ११
द्वन्द्वान्याध्वर्यवाणितः । १२
विरोधे करणं होता १३
प्रैषाप्रैषार्थकर्तृभित् ॥ ६८ ॥ १४
प्रेषिता ऽध्वर्युरत्र स्यात् १५
करणे स्वामिगं फलम् । १६
असन्तापाद्यार्त्विजं तु १७
व्यपदेशे च तद्भवेत् ॥ ६९ ॥ १८
बर्हिर्धर्मोऽङ्गाङ्गिनोः स्यात् १९
न यूपावटबर्हिषः । २०
पवित्रविधृती तद्वत् २१
शकले प्रकृतग्रहः ॥ ७० ॥ २२
काम्यं प्रधानं तूपांशु २३
श्येनाङ्गं नवनीतयुक् । २४
१ असुत्याकाले ऽभ्यङ्गे तत् २५
२ सुत्यायां पशुसंहतिः ॥ ७१ ॥ २६
तरसं सवनीयाङ्गम् २७

इति तृतीयाध्यायस्याष्टमः पादः ।

पादाधिकरणानां सङ्ख्या ।

१५—१९—२०—२३—२०—१७—२४—२७

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या १६५*

सर्वसङ्ख्यैक्यं २८५

---

* अधिकरणरत्नमालानुसारेणाध्यायाधिकरणसङ्ख्या १५७ ।

अथ चतुर्थोऽध्यायः।

	तुर्याध्यायप्रतिश्रवः।	१
१	लक्षणं पुरुषार्थस्य	२
२	विधेयं न फलं मतम् ॥ ७२ ॥	३
३	काम्यो गुणो न क्रत्वर्थः	४
४	पुमर्थं द्रविणार्जनम्।	५
	पर्युदासो ऽनीक्षणादौ	६
	प्रदेयं स्फ्यादि नो यजौ ॥ ७३ ॥	७
	पश्वेकत्वं तु यागाङ्गम्	८
	लिङ्गमप्येवमिष्यते।	९
	अपूर्वमाश्रयिष्वस्ति	१०
	साम्यं वैषम्यमर्थगम् ॥ ७४ ॥	११
	वाजिनार्थं न दध्यादि	१२
	पदकर्माप्रयोजकम्।	१३
	अर्थाभिधानकर्मैवम्	१४
	शाकल्लोहितकर्म च ॥ ७५ ॥	१५
	आग्नेयादेः स्विष्टकृच्च	१६
	हविष्षु क्षारणं तथा।	१७
	प्रयाजयोरौपभृतम्	१८
	नानुयाजाङ्गमेव तत् ॥ ७६ ॥	१९
	अष्टत्वे च चतुष्टे द्वे	२०

इति चतुर्थाध्यायस्य प्रथमः पादः।

स्वर्वर्थं खदिरादि न।	१
प्राचीशाखा न दिग्वादो	२
मूलवाक्ये ऽग्रमेव सा ॥ ७७ ॥	३
हरतौ प्रतिपाद्या सा	४
प्रणीतानिनये तथा।	५
दण्डदानन्त्वर्थकर्म	६
विषाणाप्रासनं तु न ॥ ७८ ॥	७
प्रतिपाद्यं सोमलिप्तम्	८

	कालादौ नियमो विधिः।	९
	द्रव्ये गुणश्रुतिश्चैवम्	१०
	संस्कारे च तथैव नः॥ ७९॥	११
१	यागस्य लक्षणं प्रोक्तम्	१२
२	होमलक्षणमेव च।	१३
३	दानलक्षणमप्यत्र	१४
४	प्रयोगो(१)यागहोमयोः॥ ८०॥	१५
५	द्रव्यदेवान्वयो यागो	१६
६	होमआसेचनाधिकः।	१७
	आतिथ्यादौ बर्हिरेकम्	१८

इतिचतुर्थाध्यायस्यद्वितीयः पादः।

	द्रव्यादौ न फलार्थता॥ ८१॥	१
	काम्यनैमित्तिके ऽनित्ये	२
	दध्यादेरुभयार्थता।	३
	पयोव्रतं तु क्रत्वर्थे	४
	फलं विश्वजितो ऽस्ति च॥ ८२॥	५
	तत्रानेकत्त्वंकमेव	६
	तत्रापि स्वर्ग एव नः।	७
	फलं रात्रिष्वर्थवादात्	८
	न स्वर्गस्तु फले श्रुते॥ ८३॥	९
	दर्शादि सर्वकामार्थम्	१०
	प्रयोगैक्येन तन्मतम्।	११
	पश्वाद्यामुष्मिकमपि	१२
	बृहस्पतिसवाङ्गता॥ ८४॥	१३
	वैमृधः पौर्णमास्यङ्गम्	१४
	कालः स्यादाग्निमारुते।	१५
	दर्शोत्तरं सोमयागो	१६
१	जातेष्टौ पुत्रपूतता॥ ८५॥	१७
२	जातकर्मोत्तरं सेष्टि	१८
३	नाशौचे सा स्वकालगा।	१९

(१) वार्तिककारव्याख्यानानुसारेणेदम्।

इति चतुर्थाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

इति चतुर्थाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

पादाधिकरणानां संख्या

२० । १८ । २० । १२ ।

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या ७०*

सर्वसङ्ख्यैक्यं ३५५

अथ पञ्चमोऽध्यायः ।

(१) फलमित्यनुवर्तते ।

* अधिकरणरत्नमालाऽनुसारेणाध्यायाधिकरणसङ्ख्या ६२ ।

	पाठक्रमाक्रमश्च स्यात्	६
	द्विपश्वादौ प्रवृत्तितः	७
१	स्था(१)नात्साद्यस्कपशुषु	८
२	क्रमश्चेतरयोस्ततः ॥ ९१ ॥	९
	मुख्यक्रमात्तदङ्गानाम्	१०
	पाठा मुख्यक्रमाद् बली	११
	विधिपाठान्मन्त्रपाठः	१२
	क्रमान्मौख्याच्च चोदकः ॥ ९२ ॥	१३
	प्रातरादिश्रुतौ सद्य	१४
१	उत्कर्षे च तदादिता ।	१५
२	तदन्तस्यापकर्षः स्यात्	१६
	सौमिकाः प्रोक्षणाद्यनु ॥ ९३ ॥	१७
	यूपे श्रुतापकर्षः स्यात्	१८
	एवं प्रासङ्गिके मतः ।	१९
	अपूर्वे च स एवेष्टो	२०
	ऽग्निहोत्रोत्कर्षणं न च ॥ ९४ ॥	२१
	षोडश्युत्कर्षकं चोक्थ्यं	२२

इति पञ्चमाध्यायस्य प्रथमः पादः ।

पदार्थो ऽनुसमीयते ।	१
काण्डानुसमयश्चोक्तो	२
मु(२)ख्यादौ स च वर्णितः ॥ ९५ ॥	३
चतुःखण्डितहोमे ऽसौ	४
यूपानैक्ये ऽञ्जनादिषु ।	५
पशुष्ववत्ते साजात्यात्	६
नानाबीजेषु चाप्ययम ॥ ९६ ॥	७
पृषदाज्ये पात्रभेद	८
आगन्त्वन्तनिवेशनम् ।	९
देवनाद्यपकृष्येत	१०

(१) नाधिकरणान्तरं किन्त्वर्थसिद्धम् ।

(२) माधवमतेनाधिकरणभेदः ।

दीक्षा साचित्रतः परा ॥ ९७ ॥ ११
ततो दीक्षितसंस्काराः १२

इतिपञ्चमाध्यायस्यद्वितीयः पादः ।

प्रयाजैकादशैः पशोः । १
तत्र स्वस्थानवृद्धिः स्यात् २
नान्ते धाय्या निवेश्यते ॥ ९८ ॥ ३
आज्ञं त्वृचोन्ते पर्यासात् ४
गायत्र्यादिषु सामस्तु । ५
ग्रहेष्वकं तु सोमाग्न्योः ६
चित्रिण्याद्यास्तु नान्ततः ॥ ९९ ॥ ७
लोकम्पृणा तदन्ते वा ८
ऽग्निहोत्रादीष्टितः परम् ९
क्रत्वन्ते त्वग्निचिद्धर्मो १०
इष्ट्यन्ते दीक्षितस्य ते ॥ १०० ॥ ११
पाठक्रमः क्रतूनां ना १२
ग्निष्टोमविकृतिः परा । १३
सा च सर्वानसंस्थैव १४
नैकस्तोमग्रहो ऽत्र च ॥ १०१ ॥ १५

इति पञ्चमाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

श्रुत्यर्थाभ्यां पाठबाधः १
प्रवृत्तेर्मुख्यतस्तथा । २
विकल्पः सोमपूर्वत्वे ३
सो ऽपि वर्णत्रयस्य च ॥ १०२ ॥ ४
सोमे ऽप्यूत्वादिबाधः स्यात् ५
नाज्योत्कर्षश्च सोमतः । ६
सद्यस्काला च विकृतिः ७
सोमोर्ध्वं दोहवैकृतं ॥ १०३ ॥ ८
दर्शोर्ध्वा सोमविकृतिः ९

इति पञ्चमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

पादाधिकरणानांसङ्ख्या

२२ । १२ । १५ । ९

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या ५८ *

सर्वसङ्ख्यैक्यं ४१३

अथ षष्ठोऽध्यायः

स्वर्गः साध्यो न साधनम्। १
तिर्यगादेर्नाधिकारः २
स्यात्स्त्रिया अप्यधिक्रिया ॥ १०४ ॥ ३
दंपत्योश्च सहैवासौ ४
नाधाने पुंद्वयस्य सा। ५
यावदुक्तेः स्त्रियाः सेयम ६
अपशूद्रं च सा मता ॥ १०५ ॥ ७
प्रतीकारे ऽद्रव्यवतो ८
ऽप्यङ्गाभाववतस्तथा। ९
नाङ्गाभावाप्रतीकारे १०
नित्ये(१)साग्नेरधिक्रिया ॥ १०६ ॥ ११
आर्षेयवरणात्सा स्याद् १२
रथकारस्य चाहितौ। १३
स्थपतेश्च निषादस्य १४

इति षष्ठाध्यायस्य प्रथमः पादः।

सत्रे प्रत्येकमेव च ॥ १०७ ॥ १
विवक्षिता कर्तृसङ्ख्या २
प्रारब्धस्य समापनम्। ३
लौकिके नैष नियमः ४
कलञ्जप्रतिषेधनम् ॥ १०८ ॥ ५
नियमा उपनीत्यूर्ध्वम् ६

---

* अधिकरणरत्नमालानुसारेणाधिकरणसङ्ख्या ५४।

(१) इदं च नाधिकरणान्तरम्।

नाशक्त्या कालहापनम् । ७
जीवने जीवने कर्म ८
होमश्च प्रतिभेदतः ॥ १०९ ॥ ९
एवं गुर्वनुगत्यादौ १०
सोमादेश्चापि नित्यता । ११

इति षष्ठाध्यायस्य द्वितीयः पादः ।

अशक्त्या त्वङ्गहानं स्यात् १
काम्ये तु न तदिष्यते ॥ ११० ॥ २
कर्मभेदो द्रव्यभेदे ३
द्रव्यादेः प्रतिनिध्ययः । ४
न देवतादेः समतः ५
प्रतिषिद्धस्य नापि सः ॥ १११ ॥ ६
स्वामिनो न प्रतिनिधिः ७
सत्रे स च मृतस्य तु । ८
आनीतोऽसौ न च स्वामी ९
फलिसंस्कारभाक्तु सः ॥ ११२ ॥ १०
सदृगेव प्रतिनिधिः ११
यवा न व्रीह्युपक्रमे । १२
पूतीकश्च प्रतिनिधिः १३
नासौ प्रतिनिधेर्मतः ॥ ११३ ॥ १४
पूतीकसदृगग्राह्यम् १५
नीवारे मुख्यमेव तत् । १६
संस्कारेषु कृतेष्वेवम् १७
प्रयोजनकृतौ न तु ॥ ११४ ॥ १८
संस्कारयोग्यं मुख्यं स्यात् १९
न तु कार्याक्षमं तथा । २०
शेषकार्याक्षमं मुख्यम् २१

इति षष्ठाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

नाशेऽवत्तस्य चाज्यतः ॥ ११५ ॥ १
एवं शेषावत्तनाशे २
सर्वे भक्षास्तथर्त्विजाम् । ३

होमः किं चित्कृत्स्नभेदे ५
सर्वक्षाम(१)र्निमित्तता ॥ ११६ ॥ ५
उभयार्थविवक्षा स्यात् ६
होमाभिषवयोर्न सा । ७
अग्निद्धित्वविवक्षा स्यात् ८
हविरार्तौ क्रियाविधिः ॥ ११७ ॥ ९
सा च क्रिया स्याद्दर्शाङ्गम् १०
सत्रत्यागे च विश्वजित् । ११
वत्सकाले व्रतं च स्यात् १२
असान्नाय्ये ऽप्यसौ भवेत् ॥ ११८ ॥ १३
प्रतिपाद्याहृतौ शाखा १४

इति षष्ठाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

ऽभ्युदये च न कर्मभित् । १
देवतापनयस्त्वाज्ये २
निर्वापश्चाविवक्षितः ॥ ११९ ॥ ३
अविवक्षा तण्डुलानाम् ४
तूष्णीमर्थनिरुप्तके । ५
असान्नाय्ये ऽपीयमिष्टिः ६
अक्रीते ऽपि च विश्वजित् ॥ १२० ॥ ७
दीक्षाविक(२)ल्पः प्रकृतौ ८
द्वादश द्वादशाहके । ९
गव्यदीक्षा पुरा माघ्या १०
दीक्षितो ऽवभृथावधि ॥ १२१ ॥ ११
प्रतिहोमस्तत्र नास्ति १२
उ*त्कर्षे(३)चाग्नि होत्रकम् । १३
प्रतिहोमश्च नो तत्र १४

---

(१) क्षामनिमित्ततेति पु० पा० ।

(२) वार्तिकमतेनेदम् ।

* नास्तीण्दुत्कर्षे इति- पु० पा० ।

(३) उदवसानीयोत्कर्षे ऽग्निहोत्रं च उत्कृष्टम् उत्तराधिकरणांशोऽयम् ।

† सा – अविवक्षा ।

प्रकृतौ सायमादितः ॥ १२२ ॥ १५
षोडशिनि प्रातरादि १६
भिन्ने होमो न सर्वगः। १७
व्यापन्नमार्याभोज्यं स्यात् १८
सर्वच्छेदे निमित्तता ॥ १२३ ॥ १९
यौगपद्ये विकल्पः स्यात् २०
क्रमे पूर्वं तु बाध्यते। २१
परीद्धाग्ने सर्वधनम् २२
कृत्स्ना(१)वृत्तिरहर्गणे ॥ १२४ ॥ २३

इति षष्ठाध्यायस्य पञ्चमः पादः।

सत्रं कुर्युस्तुल्यकल्पाः १
कुलायेन तथा भवेत्। २
सत्रे धिकारी विप्रः स्यात् ३
वैश्वामित्रश्च तत्समः ॥ १२५ ॥ ४
आधानाधिकृतः सत्रे ५
पात्राण्यन्यानि तत्र च। ६
वैश्यस्यैव न पश्वादि ७

इति षष्ठाध्यायस्य षष्ठः पादः।

सर्वस्वे जनकादि न ॥ १२६ ॥ १
देया भूर्मण्डलं नापि २
न देयः केसरी तथा। ३
उपार्ज्यापि न देयं च ४
१ धर्मदासस्तथैव च ॥ १२७ ॥ ५
२ क्रीता(२)दिर्देय एव स्यात् ६
दानकाले च यद्भवेत्। ७
दक्षिणार्थं च सर्वं स्यात् ८
१ तच्च*विश्वजिदन्तरे ॥ १२८ ॥ ९

(१) कृत्स्नानावृत्तिरिति पु० पा०।

(२) इदं नाधिकरणान्तरम्। क्रीतादिर्देय इति पु० पा०।

* भाष्यमतेनेदम्।

२ भू*य*स्त्वात्तच्च बाध्येत १०
सर्वस्वं प्राकृताधिकम् । ११
सङ्ख्यान्या चापरिमितम् १२
सहस्राधिकमेव तत् ॥ १२९ ॥ १३
माषपाके विधिर्नास्ति १४
सर्वपुंसां(१)विधौ तु सः । १५
सहस्रवत्सरं(२)पुंसाम् १६

इति षष्ठाध्यायस्य सप्तमः पादः ।

१ चतुर्होत्रादि लौकिके ॥ १३० ॥ १
२ होमा नैव क्रतोरङ्गम् २
लौकिके चोपनीतिगाः । ३
स्थपतीष्टिस्तथैव स्यात् ४
अवकीर्णिपशुस्तथा ॥ १३१ ॥ ५
दैवं शुक्ले ह्युदगये ६
पित्र्यं(३)कृष्णं ऽपरायणे । ७
नित्यौ याच्ञाक्रयौ सोमे ८
द्वेषप्रैषव्रतादि च ॥ १३२ ॥ ९
अनित्यं जरणाभावे १०
मन्त्रश्रद्धागतिर्यामकः । ११

इति षष्ठाध्यायस्याष्टमः पादः ।

पादाधिकरणानां संख्या ।

१४।११।२१।१४।२३।७।१६।११

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या ११७†

सर्वसङ्ख्यैक्यं ५३०

---

* * वार्तिकमतेनेदम् ।

(१) नाधिकरणान्तरं किन्तु पक्षान्तरम् ।

(२) वत्सरशब्दस्य दिनपरत्वादिति शेषः ।

(३) माधवमतेनेदमधिकरणम् ।

† अधिकरणरत्नमालाऽनुसारेणाधिकरणसङ्ख्या १०९ ।

अथ सप्तमोऽध्यायः ।

पारिप्लवा न धर्माः स्युः १
वचनाच्चातिदेशनम् ॥ १३३ ॥ २
स्यात्पञ्चसञ्चरेष्वेवम् ३
चैन्द्राग्नैककपालयोः । ४
द्वितीयपर्वैतच्छब्दम् ५

इति सप्तमाध्यायस्य प्रथमः पादः ।

गीतिः साम तु नर्ङ्मता ॥ १३४ ॥ १

इति सप्तमाध्यायस्य द्वितीयः पादः ।

नामातिदेशकं चाथ १
प्रायणीयपदं न तु । २
सर्वपृष्ठे ऽतिदेशः स्यात् ३
तुषावभृथकर्मभित् ॥ १३५ ॥ ४
तद्द्रव्यं न पुरोडाशो ५
वैष्णवादिन्न नामवत् । ६
निर्मथ्यनातिदेशः स्यात् ७
द्वयोः प्रण(१)यनान्तरम् ॥ १३६ ॥ ८
तत्पर्वणो मध्यमयोः ९
स्वरसामातिदेशकम् । १०
वासो नसोर्न क्रियाऽङ्गम् ११
स्तांत्रे ऽग्निर्लौकिको मतः ॥ १३७ ॥ १२
स्तुतिस्तूपशयो यूपः १३
पृष्ठैः साधनलक्षणा । १४

इति सप्तमाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

लिङ्गातिदेशः सौर्यादौ १
विध्य(२)न्तो वैदिकस्तु सः ॥ १३८ ॥ २

---

(१) वार्तिकमतेनेदम् ।

(२, वैदिकाः स च सम्मत इति पा० । माधवमतानुसारेण चाधिकरणभेदः ।

चोदकाब्दलवन्नामा ३

इति सप्तमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

पादाधिकरणानां सङ्ख्या

५ । १ । १४ । ३ ।

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या २३ *

सर्व सङ्ख्यैक्यं ५५३ ।

अथाष्टमोऽध्यायः

ऽष्टमा(१)र्थस्य प्रतिश्रुतिः । १
एकस्मिन्नेकविध्यन्तो २
यस्य लिङ्गं च तस्य सः ॥ १३९ ॥ ३
इष्टेः सोमेनातिदेशः ४
दर्शादिष्टिष्वसौ मतः । ५
सो ऽग्नीषोमीय इष्टेः स्यात् ६
दैक्षाच्चान्यपशुष्वयम् ॥ १४० ॥ ७
सौत्यादेकादशिन्यांस्यात् ८
तस्याः पशुगणेषु सः । ९
अव्यक्तचोदिते सोमाद् १०
द्वादशाहादहर्गणे ॥ १४१ ॥ ११
गव्यात्तदादिसत्रेषु १२
निकाय्याद्यात्परेषु सः । १३
फलादेर्नातिदेशः स्यात् १४
फलार्थस्य गुणस्य च ॥ १४२ ॥ १५
सौर्ये मन्त्रव्यवस्था न १६
तस्याग्नेयाच्च चोदकः । २७
देवतातो बलिहविः १८
कृष्णाले च सधर्मता ॥ १४३ ॥ १९

(१) प्रतिज्ञामात्रं नाधिकरणान्तरम् ।

* अधिकरणरत्नमालाऽनुसारेणाऽधिकरणसङ्ख्या २३ ।

आज्यान्मधूदके चासौ २०

इत्यष्टमाध्यायस्य प्रथमः पादः ।

पयसो वाजिने च सः । १
पशौ सान्नाय्यतश्चासौ २
तत्रापि पयसो मतः ॥ १४४ ॥ ३
आमिक्षायां पयस्तोऽसौ ४
सन्नाहीनेषु तादृशात् । ५
कौण्डपायि(१)नसत्त्वम् ६

इत्येमाध्यायस्य द्वितीयः पादः ।

स्थानसाम्यान्न चोदकः ॥ १४५ ॥ १
त्रिवृत्साम्यान्नातिदेशः २
षडहेषु गणात्वतः । ३
द्वादशाहाच्छतोक्थ्ये सः ४
प्राकृतोक्थ्याच्च तत्र सः ॥ १४६ ॥ ५
गायत्रीवर्णलोपान्न ६

इति अष्टमाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

१ दर्विहोमे च नामता । १
२ नासैतद्वैदिकानाम २
३ क्वचित्स्याद्धोमनामता ॥ १४७ ॥ ३
४ नातिदेशो दार्विहोमे ४
५ क्वासौ वचनतः(२)क्वचित् । ५

इत्यष्टमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

पादाधिकरणानां सङ्ख्या

२० । ६ । ६ । ५ ।

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या ३७*

(१) कुण्डपाय्ययनस्य सत्रविकारत्वमित्यर्थः ।

(२) राष्ट्रभृद्धोमादेः प्राकरणिकत्वेऽपि विवाहादौ राष्ट्रभृतो जुहो-तीत्यादिवचनादतिदेशः । इदमधिकरणान्तरत्वेन माध्यादौ न दृश्यते ।

* अधिकरणरत्नमालानुसारेणाधिकरणसङ्ख्या ३५ ।

सर्वसङ्ख्यैक्यं ५९७

अथ नवमाऽध्यायः ।

---

* द्वितीयवर्णकस्य व्याख्याद्वयमिदम् ।

† तृतीयवर्णकस्य व्याख्याद्वयम् । इदं वार्तिके द्रष्टव्यम् ।

(३) पत्नीयजन्ततात्येन इति पु० पा० ।

(४) तरसे - मांसे । (५) असौ - ऊहः ।

२	साण्डे क्रयम(१)नौ तथा।	२४
	मेष्यामभ्रिगुबाधः स्यात्	२५
	गिराबाधस्त्विरापदात् ॥ १५४ ॥	२६
	इरापदे प्रगाथां स्यात्	२७

इति नवमाध्यायस्य प्रथमः पादः।

१	गीतेः सामादिरूपता।	१
२	ऊहग्रन्थो न नित्यः स्यात्	२
	साम संस्कारकर्म च ॥ १५५ ॥	३
	प्रत्यृचं च समाप्तं तत्	४
	समासु च तदिष्यते।	५
२	रूढः स्यादुत्तराशब्दः	६
२	त्रैशोकं विषमासु तु ॥ १५६ ॥	७
१	पृष्ठसाम्नोः प्रगाथः स्यात्	८
२	यौधाजपमुखेषु च।	९
६	श्यावाश्वान्धीगवेष्वेष	१०
४	गव्यं चैन्द्रेषु सदृव्यृचे ॥ १५७ ॥	११
	गीतिभेदविकल्पः स्यात्	१२
१	यद्दचेत्यादिका स्तुतिः	१३
२	प्रगीता(२)ऽयं सहस्रेति	१४
३	यज्ञमंत्रेषु तानता ॥ १५८ ॥	१५
	उत्तरादिषु सामोहः	१६
	तत्र स्तोभातिदेशनम्।	१७
	स्तोभो(३)ऽधिकं विवर्णनं च	१८
१	प्रत्यक्षात्कार्यकारिता ॥ १५९ ॥	१९
२	अभावविधिना तद्वत्	१०
३	विकारेण च सामता।	२१
४	स्वशब्दादपि सा ज्ञेया	२२
५	सा निषधानुवादतः ॥ १६० ॥	१३

(१) क्रयमन्ते उक्ष्णो वासीत्यर्थः।

(२) प्रगीतोऽयं सहस्रेति पु० पा०।

(३) स्तोभादिकमिति पु० पा०।

परिधौ यूपधर्माः स्युः २४
प्रणीताधर्मवच्छृतम् । २५
पृष्ठसाम्नोरङ्गभेदः २६
कण्वादौ तद्विकल्पनम् ॥ १६१ ॥ २७
द्विसाम्नि चाङ्गभेदः स्यात् २८
पार्वणानतिदेशनम् । २९
व्यवस्थोक्ता पार्वणयोः ३०
प्रयाजा अर्थकर्म च ॥ १६२ ॥ ३१

इति नवमाध्यायस्य द्वितीयः पादः ।

व्रीह्यादिमन्त्रऊह्यः स्यात् १
पुण्डरीके च दर्भवान् । २
लोके यूपस्पृशौ दोषः ३
ऊह्यौ पाशमनू द्विवत् ॥ १६३ ॥ ४
बहुपाशार्थः प्रकृतौ ५
नोह्यः पत्न्यैक्यवान्मनुः । ६
विकृतावप्यसौ नोह्यः ७
नोक्थ्यादावध्रिगुस्तथा ॥ १६४ ॥ ८
१ अनूहश्च प्रतिनिधौ ९
२ प्रियङ्गु(१)व्रूहनित्यता । १०
संसर्गिष्वङ्ध्रिगौ नोह्यो ११
ऽभ्यस्यं तत्रैकधेति च ॥ १६५ ॥ १२
देवतात्वान्मेधपतिः १३
बहुष्वैक्यस्य नोह्यता । १४
देवताभेदे ऊहः स्यात् १५

इति नवमाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

समासोहश्च वंक्रिषु ॥ १६६ ॥ १
चतुस्त्रिं(२)शद्दगप्यश्वे २
समासो ऽपि विकल्पतः । ३

---

(१) अयं सिद्धान्तो वार्तिके प्रदर्शितो न लभ्यते ।

(२) चतुर्विंशद्दगिति पु० पा० ।

अग्नि(१)गौ च वपोरु*क्रम् ४
प्रशंसा च प्रशस्तता ॥ १६७ ॥ ५
श्येनादौ चापि साकल्यम् ६
ज्योतिष्मत्यग्निसंस्क्रिया । ७
नेष्टिर्गतश्रीधार्ये ऽग्नौ ८
नेष्टिर्वाचा(२)दिमन्त्रिका ॥ १६८ ॥ ९
पयः प्रदेयं नादित्ये १०
ऽभ्युदयेष्टौ प्रदेयता । ११
पशुकामेष्टौ तु नैवम् १२
ग्रहेषु श्रप(३)णे तथा ॥ १६९ ॥ १३
यागः परस्वत्स्वेशाने १४
ष्वाज्यशेषवचस्यपि । १५

इति नवमाध्यायस्य चतुर्थपादः ।

पादाधिकरणानां सङ्ख्या

२७ । ३१ । १५ । १५—

अध्यायाधिककरणसङ्ख्या ८८*

सर्वसङ्ख्यैक्यं ६७८ ।

अथ दशमाध्यायः ।

१ लुप्तार्थवाधो विकृतौ १
२ कृष्णलेष्ववघातागः ॥ १७० ॥ २
३ उरुक्रमस्तु नावाह्यः ३
सांमेष्ट्यारम्भवारणम् । ४
राजसूयेष्टिष्वप्येवम् ५

---

(१) अधिगौचरथोरुक्रमिति पु० पा० .

* वपा उरुक्रमिति छेदः ।

(२) वाचाशब्दः आदिर्यस्मिन् मन्त्रे इति बहुव्रीहिगर्भो बहुव्रीहिः

(३) अवघे इति पु० पा० ।

† वाध इति शेषः तेन अपणं भवतीति फलितम् ।

* अधिकरणरत्नमालानुसारिणाऽध्यायाधिकरणसङ्ख्या ६७

आरम्भेष्टिर्न चात्मनि ॥ १७१ ॥ ६
यूपाहुतिर्न साद्यस्के ७
तत्र स्याण्वाहुतिर्न च । ८
स्वाहाकारः सन्निपाती† ९
नाज्यभागो ऽग्निदेवतः ॥ १७२ ॥ १०
नैवं पशुपुरोडाशः ११
सौर्ये चरावहोदनः । १२
सौर्ये बाधः कपालानाम् १३
पेषणादि च बाध्यते ॥ १७३ ॥ १४

इति दशमाध्यायस्य प्रथमः पादः ।

पाकः स्यात्कृष्णलचरौ १
नोपस्ताराभिघारणे । २
भक्षस्तु तत्र स्याद्वैवे ३
कथेति तु सहत्वगीः ॥ १७४ ॥ ४
भक्षाः(१)सर्वे ब्रह्मणः स्युः ५
स्वकालास्ते तु सम्मताः । ६
व्यादेशो न चतुर्धाऽत्रा(२) ७
नत्यर्था दक्षिणर्त्विजाम् ॥ १७५ ॥ ८
भक्षास्तु प्रतिपत्त्यर्थाः ९
सत्रे वरणबाधनम् । १०
दक्षिणायाश्च बाधो ऽत्रो ११
दवसाने यजेः फलम् ॥ १७६ ॥ १२
तत्राधिकारः प्रत्येकम् १३
चेत्सहत्वं तदर्त्विजः । १४
ऋत्विजो नैव कामेष्टौ १५
द्रव्य ऋत्विक्तु नो मतः । १६
सत्रे मृतो नाधिकारी १७
१ तथा(३)त्वे ऽपि न दीक्षितः । १८

† स्वाहाकारः – उत्तमः प्रयाजः ।
(१) कृष्णलचराविति शेषः ।
(२) अत्रेति पूर्वान्वयि, आनत्यर्थेति उत्तरान्वयि ।
(३) क्रतावित्यन्ता ।

२ जपश्चावपनं बाध्यम् १९
शुक्लान्वारम्भणादि**न ॥ १७८ ॥ २०
गुणकामास्तु बाध्याः स्युः २१
सूक्तवाकफलानि च। २२
बाध्याः स्युर्होतृकामाश्च २३
सर्वस्वा(१)रः समाप्यते ॥ १७९ ॥ २४
मृते ऽस्थियज्ञवत्कर्मा २५
युराशी(२)स्त्वत्र जीवति। २६
सत्रे दानमदृष्टार्थम् २७
निर्वापो निर्गुणे ऽपि च ॥ १८० ॥ २८
मुष्टेर्लोपो न सङ्ख्याया २९
धेन्वादावजबाधनम्। ३०
श्वेतादौ नाजबाधः स्यात् ३१
अव्रीहा अपि तण्डुलाः ॥ १८१ ॥ ३२
लुप्तार्थं न खले वाल्याम् ३३
अलुप्तार्थं भवेदिह(३)। ३४
पेषणं धर्मवन्मन्थे ३५

इति दशमाध्यायस्य द्वितीयः पादः।

पश्वादौ चोदको ऽस्ति च ॥ १८२ ॥ १
पराघारे मन्त्रविधिः २
नोत्करादौ क्रियाविधिः। ३
दीक्षामन्त्रेष्वबाधो ऽग्नौ ४
पुनर्निष्कृत(४)एव च ॥ १८३ ॥ ५
वासोवत्से प्राप्तबाधः ६
तत्रान्वाहार्यधर्मता। ७
वत्से पाकस्य बाधः स्यात् ८
पाकबाधश्च वाससि ॥ १८४ ॥ ९

** बाधामिति शेषः। (१) सर्वसार इति पु० पा०।
(२) आयुराशीरिति छेदः। (३) खलेवाल्याम्।
(४) पुनर्निष्कृत एव दक्षिणा नान्या।
† इदं नाधिकरणान्तरम्।

उभयोरभिघारस्य(१) १०
स्याद्द्वादशशतं गवाम् । ११
विभज्य दक्षिणा देया १२
स विभागो ऽसमो मतः ॥ १८५ ॥ १३
धेनुर्गवां बाधिका स्यात् १४
एका पंचेति धेनुवत् । १५
त्रिवत्सो प्ये ऽत्र मेव स्यात् १६
प्राकाशौ भागबाधकौ ॥ १८६ ॥ १७
श्यावाश्वे कृत्स्नबाधः स्यात् १८
स(२)सोमचमसे ऽपि च । १९
वा(३)क्यैक्ये भागबाधः स्यात् २०
यजुर्युक्ते मतो न सः(४) ॥ १८७ ॥ २१

इति दशमाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

उपहोमै नं नारिष्टा(५) १
१ बाध्या(६)स्त्विह शरैः कुशाः । २
२ रथ†घोषान्मन्त्रदर्भौ ३
शुक्रादेर्न ग्रहान्तरम्(७) ॥ १८८ ॥ ४
प्राजापत्यैः क्रतुपशुः ५
चानुयाजास्तथा ऽऽमनैः । ६
पत्नीभिर्गानकर्त्तर्त्विक् ७
नवनीतं च गुग्गुलोः ॥ १८९ ॥ ८
बाध्यं न वा सस्तार्येण ९
प्राकृती वैकृतस्तुतेः । १०
कौत्स्नेन प्राकृतं बाध्यम् ११

(१) बाध इतिसम्बध्यते ।
(२) तच्छब्देन बाधःऽपरामृश्यते ।
(३) न्यायमालायामिदं पृथङ्नास्ति ।
(४) सः – भागबाधः । (५) बाध्या इत्यपकृष्यते ।
(६) यद्वेत्यादिना अधिकरणान्तरत्वमस्य प्रदर्शितं शास्त्रदीपिकायाम् ।
† एवं वेत्यादिना वर्णकान्तरमारचितम् ।
(७) बाधरमिति सम्बद्ध्यते ।

तत्रापि समसङ्ख्यकम् ॥ १९० ॥	१२
स्तोमवृद्धौ न बाधः स्यात्	१३
बाधाबाधौ न सर्वगौ ।	१४
विधिशब्दो देवतायाम्	१५
विकृतावपि तत्तथा ॥ १९१ ॥	१६
सगुणायां गुणस्यापि	१७
वृ*धन्वान्देवता न च ।	१८
उ†न्नेत्येवानुबन्धे वा	१९
ऽवभृथे स्विष्टकृद्गुणः ॥ १९२ ॥	२०
तल्लोपस्तु प्रयोगे(१)चा	२१
नुयाजोऽन्त्यस्तु संस्क्रिया ।	२२
याज्यानुवाक्या चैवं(२)स्यात्	२३
मनोताग्नेरनूहनम् ॥ १९३ ॥	२४
कण्वादिसाम्नि स्वायोनिः	२५
तत्र स्वे एव चोत्तरे	२६
मोहः स्तोत्रे च शस्त्रे वा	६७
ऽऽज्य§पान्त्स्यात्पृषदाज्यके ॥ १९४ ॥	२८

इति दशमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

लोपोन्त्यस्यैव विकृतौ	१
एकत्रिकतृचे ऽन्त्ययोः ।	२
एकस्यामृचि धूर्गानम्	३
दशाहो मध्यगो गणे ॥ १९५ ॥	४
विकल्पो ऽपूर्वसङ्ख्यासु	५
स्तोमे सामागमो ऽधिके ।	६
पवमाने त्वाद्यऋचा	७
सामिधेनीषु चागमः ॥ १९६ ॥	८
षोडशी प्रकृतावेव	९

* वृधन्वानिति पु० पा० । † उन्नेत्येवेति पु० पा० ।
(१) अग्नीषोमीये । (२) एवं संस्कारकर्मस्यात् ।
§ न्यायायान्त्स्यापृषदाज्यके इति पु० पा० ।

	तृतीयसवने स(१)च ।	१०
	सचाग्रयणतो ग्राह्यः	११
	स च स स्तुतशस्त्रकः ॥ १९७ ॥	१२
१	द्विरात्रे ऽङ्गिरसां नित्यः	१३
२	सोऽन्येष्वपि मतान्तरे ।	१४
	चतुर्थवीप्सा ना(२)हीने	१५
१	विषुवाग्रयणाग्रता ॥ १९८ ॥	१६
२	जगत्सामा च विषुवान्	१७
	द्व्यसामा स्वधर्मयुक् ।	१८
	स्वमैन्द्रवायवस्थानम्	१९
	तथा कामे तदग्रता ॥ १९९ ॥	२०
	काम्या शुक्राग्रतायां न	२१
	सा तु धाराग्रहाश्रया ।	२२
	सादनं चापि तत्रैव	२३
	प्रदानं तत्र नैव हि ॥ २०० ॥	२४
	नित्यं त्र्यनीका शुक्राग्राः	२५
	अनङ्गं व्यूढ इष्यते ।	२६
	त्र्यनीकावृत्तिः स्वस्थानात्	२७
	छन्दोऽन्यस्थानता मनौ ॥ २०१ ॥	२८

इति दशमाध्यायस्य पञ्चमः पादः ।

तृचे स्तोत्राङ्गसामानि	१
कालार्थः स्वर्दृगन्वयः ।	२
पृष्ठ्ये साम्नोर्विभज्योक्तिः	३
तथैकादशिनेष्वपि ॥ २०२ ॥	४
विश्वजित्सर्वपृष्ठे सा	५
वैरूप्यं पृष्ठ एव च ।	६
त्रिवृच्छब्दो नवर्चार्थः	७
पृष्ठे संसर्गे उभे ॥ २०३ ॥	८

(१) चनयीः शास्त्रदीपिकायां वैपरीत्यम् ।

(२) वीप्साभ्याहीने इति पु० पा० ।

षडहान्ते मध्वशनम् ९
सकृत्तत्षडहे पुनः। १०
पुनः पुनर्व्यवाये तु ११
सत्रे मध्वशनं भवेत् ॥ २०४ ॥ १२
नाहरन्यन्मानसं स्याद् १३
बहूनां सत्रकर्तृता। १४
याधस्तत्र त्विजाम्निष्टः १५
१ सत्रलक्षणमेव च ॥ २०५ ॥ १६
२ अहीनलक्षणं चैका १७
पौण्डरीकस्य दक्षिणा। १८
विभज्य प्रत्यहं नेया १९
यावत्सङ्ख्यं मनोर्ऋचः ॥ २०६ ॥ २०
मानाहृती वाससा स्तो २१
ऽहर्गणेवाससो भिक्षा। २२
काले सात्वाहृतेः* कार्या २३

इति दशमाध्यायस्य षष्ठः पादः।

हृदयादिपशौ हविः ॥ २०७ ॥ १
तच्चैकादशसङ्ख्यं स्यात् २
तदन्यैः स्विष्टकृत्त्रिभिः। ३
अध्यू(१)ध्न्येडाभक्षबाधो ४
वनिष्ठुरपि बाधकः ॥ २०८ ॥ ५
इडाभक्षः प्रशास्तुः स्यात् ६
भागस्तस्यैक एव च। ७
प्रतिप्रस्थातुर्नो भक्षो ८
ऽपूर्वत्वं प्राकृतश्रुतौ ॥ २०९ ॥ ९
तत्रापि यावदुक्तं स्यात् १०
स्विष्टकृच्छेषकार्यहृत्। ११
शंयुविडान्तादिर्नित्यं स्यात् १२

---

* आहृतेः काले इत्यन्वयः।

(१) अध्यूर्ध्न्येडाभक्षयो बाध इति पु० पा०।

	सान्ततापूर्वतो भवेत् ॥ २१० ॥	१३
	स्युस्त्वपूर्वा उपसदो	१४
	ऽवभृथश्च तथैव नः ।	१५
	वैकल्पिकैकनियमः	१६
	प्रत्याम्नानाच्च बाधनम् ॥ २११ ॥	१७
	समुच्चयो यू(१)पयोर्न	१८
	शुक्लव्रीह्यविकल्पनम् ।	१९
	पश्वावर्त्तः पशुः सर्वो	२०

इति दशमाध्यायस्य सप्तमः पादः ।

१	नार्षेये पर्युदासता ॥ २१२ ॥	१
२	न तौ पशाविति न सा	२
	न सौम्य* इति नु स्तुतिः ।	३
	विकल्पः षोडशिन्युक्तः	४
	जर्त्तिलादेर्विधिर्न च ॥ २१३ ॥	५
	होमाभिघारणे नित्ये	६
	अग्न्याधेये च सामायत् ।	७
२	दीक्षिते पर्युदासाः(२) स्युः	८
२	निषेधा इति के(३)चन ॥ २१४ ॥	९
	बाधो विशेषात्सामा(४)न्य	१०
	स्योपसंहारवर्णनं ।	११
	स्वाहाकारः सर्वहोमे	१२
	ऽग्न्यतिग्राह्यातिदेशनम् ॥ २१५ ॥	१३
	हविश्चतुरवद्ये स्यो	१४
	पांशुयाजो ऽपि तद्भवेत् ।	१५
	प्रागेव सोमाग्नैन्द्राग्नौ	१६

(१) यूपथायोर्न इति पु॰ पा॰ ।

* सोमे इति पाठो दृश्यते शास्त्रदीपिकायाम् ।

† नित्ये इति वचनव्यत्ययेन सम्बध्यते नित्यमित्यर्थः ।

(२) भाष्यमतमिदम् ।

(३) वार्तिककाराः ।

(४) सामान्यस्य विशेषादित्युभयत्रान्वयि ।

श्रौवे चोपांशुयाजके ॥ २१६ ॥ १७
देवता नियता तत्र १८
पौर्णमास्यां तथैव च । १९
आग्नेयमात्रे ऽपि स च २०

इति दशमाध्यायस्याष्टमः पादः ।

पादाधिकरणानां सङ्ख्या

१४।३५।२१।२८।२८।२३।२०।२०

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या १८८†

सर्वसङ्ख्यैक्यं ८६७

अथैकादशोऽध्यायः ।

प्रकृतीष्टौ फलं सह ॥ २१७ ॥ १
१ एकोपकाराण्यङ्गानि २
२ तेषां*च स्यात्समुच्चयः । ३
काम्याभ्यासः प्रतिफलम् ४
१ अवघातः सकृन्न च ॥ २१८ ॥ ५
२ सर्वौषधे(१)तु स सकृत् ६
नाङ्गावृत्त्या फलं बहु । ७
कपिञ्जलेषु त्रित्वं स्यात् ८
उत्तरादोहनेन तत् ॥ २१९ ॥ ९
कालाद्यैक्ये ऽङ्गतन्त्रं चा १०
न्तः(२)सौम्याग्नेययोर्न तत् । ११

इति एकादशाध्यायस्य प्रथमः पादः ।

१ कालाद्यैक्यं प्राकृतेष्टेः १
२ अङ्गेषु च तदङ्गिभिः ॥ २२० ॥ २
प्रतित्रिकं त्वङ्गभेदो ३

---

* वार्त्तिकारमते अधिकरणान्तरं न भाष्यमते ।

(१) शास्त्रदीपिकायां नाधिकरणान्तरमिदम् ।

(२) अन्तःसौम्यौ ययोराग्नेययोस्तन्त्रं नेत्यर्थः ।

† अधिकरणरत्नमालानुसारेणाऽध्यायाधिकरणसङ्ख्या १७९ ।

ऽध्वरकल्पापि तद्विधा । ४
वसाहोमैक्यं पशुषु ५
कालभेदे भिदा मता ॥ २२१ ॥ ६
अन्ते यूपाहुतिस्तद्व(१)त ७
साङ्गो ऽप्यवभृथो मतः । ८
विहारयो रङ्गावृत्तिः ९
कर्तृतन्त्रं तयोर्मतम् ॥ २२२ ॥ १०
आपराग्निकभेदो ऽत्र ११
ब्रह्मसाम्नि न कर्मभित् । १२
स्यात्पञ्चशारदीये सा(२) १३
सह सोमक्रयेऽङ्गभित् ॥ २२३ ॥ १४
तुषयागो ऽर्थकर्मेत्थम् १५
निष्कासे तु न निर्वपिः । १६

इति एकादशाध्यायस्य द्वितीयः पादः ।

अङ्गाङ्गिनोः कालभेदो १
ऽङ्गत्वे ऽप्याधानतन्त्रता ॥ २२४ ॥ २
सोमाङ्गपशुयूपैक्यम् ३
तत्र संस्कारतन्त्रता । ४
यूपैक्ये स्वरुतन्त्रत्वम् ५
विषाणाया अह*र्गणे ॥ २२५ ॥ ६
नानाबीजे(३)वाग्विसर्गे ७
पशुकाले स(४)नात्र्याचत् । ८
साङ्गा(५)न्ते ऽग्निविमोको ह ९
गणेष्वेको(६)पसत्सु या ॥ २२६ ॥ १०

---

(१) तन्त्रं चेत्यर्थः ।

(२) सा – कर्मभिदा ।

* तन्त्रत्वमिति सम्बद्ध्यते ।

(३) अत्राऽपि तत्सम्बद्ध्यते ।

(४) स – वाग्विसर्गः ।

(५) एतद्वार्तिकमतम् । भाष्यमते तु प्रधानमात्रान्ते विमोकः ।

(६) उपसत्सु या सुब्रह्मण्या सा अहर्गणेषु एकेत्यर्थः ।

सुब्रह्मण्या(१)न चान्यैवम् ११
ऋत्विग्देशा(२)भिदापि च। १२
१ आन्तातपात्रधृतिस्त्विष्टा १३
२ पवमानेष्टितस्तु सा ॥ २२७ ॥ १४
कृत्स्नसोमोर्ध्वाः पशवः १५
सूक्तवाकेन्द्र उत्कर्षः। १६

इति एकादशाध्यायस्य तृतीयः पादः।

कर्तुर्दक्षिणयां भेदः १
राजसूये तु तन्त्रता ॥ २२८ ॥ २
नावेष्टावेकतन्त्रत्वम् ३
न सेष्टिषु गुणात्फले। ४
द्वादशाहः षट्त्र्य(३)हः स्यात् ५
सुत्याकालाङ्गभित्त्विह ॥ २२९ ॥ ६
सुब्रह्मण्याहः शब्दतन्त्रम् ७
कुम्भ्यादेश्च पशुष्विद(४)म्। ८
१ नानादेवेष्वप्येवं स्यात् ९
२ वसा(५)भेदे ऽप्यभिन्नता ॥ २३० ॥ १०
जातिभेदपशोस्त(६)द्भित् ११
अश्वेष्टिषु कपालभित्। १२
अवघाते सकृन्मन्त्रः १३
नानाबीजेषु तद्भिदा ॥ २३१ ॥ १४
प्रतिमुष्टि स निर्वापे १५
वेदस्त्रिः प्रोक्षणे सकृत्। १६
स*कृत्कण्डूयां सकृन्मन्त्रः १७

---

(१) अन्या सुत्याकालीना सुब्रह्मण्या नैवम् एका नेत्यर्थः।
(२) ऋत्विग्देशानां भेदो ऽभेदश्च ऐच्छिक इत्यर्थः।
(३) षट्त्र्यहः ३६।
(४) तन्त्रम्।
(५) अधिकरणान्तरं नेदं शास्त्रदीपिकायाम्।
(६) तन्त्रभेदः।
* सकृत्कर्म सकृन्मन्त्र इति पु॰ पा॰।

स्वप्नादावेवमेव च ॥ २३२ ॥ १८
प्रयाणाङ्गं मनुस्तद्वत् १९
तन्त्रं नोपरवेषु सः । २०
कालभेदे ऽग्निगावेवम् २१

इति एकादशाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।

पादाधिकरणानां सङ्ख्या

११ । १६ । १६ । २१

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या ६४ *

सर्वसङ्ख्यैक्यं ९३१ ।

अथ द्वादशाध्यायः ।

१ चित्रायां भि(१)न्नकर्मता ॥ २३३ ॥ १
२ पश्वङ्गानिप्रसज्यन्ते २
पुरोडाशे त्वसन्नतु । ३
दैक्षादौ सोमवेदिश्च ४
पात्राणि प्रसजन्ति न ॥ २३४ ॥ ५
शामित्रो न पुरोडाशे ६
नान्नापाको ऽपराग्निगः । ७
हविर्धानं न निर्वापे ८
दीक्षार्थाज्जागरः पृथक् ॥ २३५ ॥ ९
विहारयोर्न मन्त्रैक्यम् १०
सोमे ऽन्यन्वाहिति र्न च । ११
तथा व्रतोपायनं च १२
दीक्षोर्ध्वोन्वाहिति र्न च ॥ २३६ ॥ १३
पत्नीसन्नहनं नै(२)व १४

---

(१) समानतन्त्रत्वं नोदाहृते भाष्यकारेण चित्रायागे एककर्मत्वा-त्तदनुपपत्तिमाशङ्क्य भिन्नकर्मत्वं साधितम् ।

* अधिकरणरत्नमालाऽनुसारेणाऽध्यायाधिकरणसङ्ख्या ६४ ।

(२) सोमे इत्यनुवर्तते ।

सोमे नैवैष्टिकं व्रतम्। १५
य(१)ष्टृभक्षाः पृथक्तु स्युः १६
सोमाङ्गे दक्षिणा न च ॥ २३७ ॥ १७

ऋत्विक्भक्षास्त्वैष्टिकाः स्युः १८
होतुर्वरणमेव च। १९
बर्हिरैक्ये(२)तदङ्गं न २०
देशभेदे भिदा मनोः ॥ २३८ ॥ २१
नाहद्व(३)ति मनू नैवम् २२

इति द्वादशाध्यायस्य प्रथमः पादः।

त्रेता(४)पाकाद्यसाधनम्। १
नित्यः पशुपरोडाशः २
हविष्कृच्चेत्पशौ सकृत् ॥ २३९ ॥ ३
सौम्यादावपि सा नैव ४
निशीष्टिश्च प्रसङ्गिनी। ५
आरम्भणीया विकृतौ ६
भूयांसः स्युः सधर्मकाः ॥ २४० ॥ ७
मुख्यं स्वधर्मकं साम्ये ८
ङ्गाङ्गिनोरङ्गि तादृशम्। ९
परिधिर्द्वयधर्मा स्यात् १०
विरोधे यौप्यबाधनम् ॥ २४१ ॥ ११
सवने पशुतन्त्रित्वम् १२
विकृतेः प्रकृतिं प्रति। १३
बर्हिः सूनं त्वाग्रयणे १४
सर्वेषां तन्त्रितेह च ॥ २४२ ॥ १५

इति द्वादशाध्यायस्य द्वितीयः पादः।

---

(१) न्यष्ट इति पु० पा०।

(२) पृथगित्यनुवर्तते। बर्हिरैक्ये प्रतिकर्म बर्हिरङ्गं प्रोक्षणादिकं पृथक् न कर्तव्यमित्यर्थः।

(३) संवहन इत्यमन्त्रौ।

(४) त्रेता - त्र्यग्निचयम्। विता इति० पु० पा०।

वत्सत्वचाहृता बाधः १
देवसूषु प्रसङ्गिता । २
सर्वमूर्ध्वादि चाघारे ३
यवव्रीहिविकल्पनम् ॥ २४३ ॥ ४
दोषे प्रायश्चित्तयोश्च ५
दोषाभावे समुच्चयः । ६
कर्मण्यधर्मका मन्त्रा ७
ब्राह्मणस्वरतो न ते ॥ २४४ ॥ ८
तत्रोत्पन्नास्तत्स्वरेण ९
मन्त्रान्ते कर्म चारभेत् । १०
सन्ततां च वसोर्धाराम् ११
सन्तताघारकर्म च ॥ २४५ ॥ १२
विकल्पाः करणामन्त्राः १३
सङ्ख्यायुक्तसमुच्चयः । १४
ब्राह्मणेविहितेष्वेव(१)म १५
क्रिय(२)माणानुवादिषु ॥ २४६ ॥ १६

इति द्वादशाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

जयाशीरादिषु च सो(३) १
ऽनुवाक्यायाज्ययोश्च सः । २
क्रयणेषु च सन्याय्यः ३
पशुसङ्गुदेषु च ॥ २४७ ॥ ४
ना(४)ग्न्याधेये दक्षिणासु ५
जाघनीषु समुच्च(५)यः । ६
अग्नावुख्यः काम्यबाध्यः ७
काम्यो नाहवनीय(६)कः ॥ २४८ ॥ ८

---

(१) विकल्पः । विहितेष्वेव इति पु० पा० ।
(२) समुच्चयः ।
(३) सः – समुच्चयः ।
(४) समुच्चयो न ।
(५) मित्यनुवर्तते ।
(६) नीयके इति पु० पा० ।

नास्याधानादि कर्म स्यात् ९
गतश्रीधारणं न च। १०
यष्टैकस्तुपरार्थानि ११
सत्रादौ स च कश्चन ॥ २४९ ॥ १२
सत्रे गृहपतिः स स्यात् १३
१ स्वाम्यर्थं सर्वकर्तृता। १४
२ आर्त्विज्यं बलिसंस्कारात् १५
विप्राणामेव तच्च नः ॥ २५० ॥ १६

इति द्वादशाध्यायस्य चतुर्थः पादः।

पादाधिकरणानां सङ्ख्या

२२।१५।१६।१६

अध्यायाधिकरणसङ्ख्या ६९*

सर्वसङ्ख्यैक्यं १०००

इति द्वादशाध्यायः।

आचार्यैरधिकरणान्युक्तानि सहस्रसङ्ख्यानि।
तत्सिद्धान्तान्पादैः तत्सङ्ख्यैर्भट्टशंकरोऽवभात् ॥ १ ॥
इदं भवतु मीमांसासारसंग्रहपञ्जरम्।
शिवयोः पादपद्मानां पूजार्थं लिखितं मया ॥ २ ॥

इति शङ्करभट्टकृतमीमांसासारसङ्ग्रहः समाप्तः।

श्रीगुरुर्जयति।

* अधिकरणरत्नमालाऽनुसारेणाध्यायाधिकरणसङ्ख्या ७०।

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

